

УДК 331.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.2.42>

ГЕНЕЗИС ТА ЕВОЛЮЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ: ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ, СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Бездєнєжна Д.О.

*викладач кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету*

*Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна,*

ORCID: 0000-0003-4420-0330

e-mail: daryna.bezdieniezhna@karazin.ua

Бездєнєжна Д.О. Генезис та еволюція Державної служби зайнятості: історичні етапи, сучасні виклики та перспективи розвитку.

У статті здійснено ґрунтовний правовий аналіз інституційних засад функціонування, еволюції та адаптації Державної служби зайнятості України до актуальних викликів, зумовлених соціально-економічними, політичними та правовими трансформаціями. Розглянуто історичний розвиток державної політики у сфері зайнятості населення, виокремлено шість етапів становлення Державної служби зайнятості, починаючи від її нормативного закріплення у 1990-х роках і до сучасного періоду реформування, обумовленого євроінтеграційними процесами, глобальними кризовими явищами, пандемією COVID-19 та наслідками збройної агресії проти України. Досліджено вплив суспільно-економічних та політичних трансформацій на функціонування ДСЗ, зокрема її роль у забезпеченні державного регулювання ринку праці, правових механізмів соціального захисту безробітних та реалізації державних політик щодо підтримки внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану.

Обґрунтовано, що в умовах збройного конфлікту Державна служба зайнятості зазнала суттєвих організаційно-правових змін, спрямованих на підтримку економічної стабільності, розширення цифрових інструментів адміністрування, впровадження дистанційних форматів надання адміністративних послуг та реалізацію програм професійної адаптації і перекваліфікації осіб, які втратили роботу внаслідок кризових явищ. Проаналізовано основні напрями модернізації правового регулювання зайнятості відповідно до європейських стандартів, включаючи адаптацію нормативно-правових механізмів до принципів Європейської соціальної хартії та поступову інтеграцію України до європейського ринку праці шляхом розширення співпраці з Європейською службою зайнятості (EURES).

Окрему увагу приділено міжнародно-правовим аспектам діяльності ДСЗ, що охоплюють імплементацію міжнародних зобов'язань України у сфері зайнятості та соціального захисту, гармонізацію національної системи соціального страхування із правовими стандартами Європейського Союзу, а також участь у програмах міжнародної технічної допомоги, спрямованих на зміцнення інституційної спроможності органів державного управління у сфері працевлаштування.

За підсумками дослідження сформульовано низку правових висновків та пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання державної політики зайнятості, оптимізації механізмів державного управління ринком праці та посилення правових гарантій соціального захисту громадян. Доведено, що подальше реформування Державної служби зайнятості та її інтеграція до європейського правового простору є необхідною умовою забезпечення соціально-економічної стабільності, підвищення рівня зайнятості та розбудови сучасних механізмів правового регулювання трудових відносин у публічно-правовій сфері.

Ключові слова: Державна служба зайнятості, еволюція ринку праці, історичні етапи розвитку, реформування зайнятості, Європейська інтеграція, європейські стандарти, сучасні виклики ринку праці, професійна адаптація, воєнний стан та зайнятість, цифровізація державних послуг.

Bezdeniezhna D.O. Genesis and evolution of the Public Employment Service: historical stages, modern challenges and development prospects.

The article provides a thorough legal analysis of the institutional framework for the functioning, evolution and adaptation of the State Employment Service of Ukraine to the current challenges caused by socio-economic, political and legal transformations. The author examines the historical development of the State policy in the field of employment, and identifies six stages of formation of the State Employment Service of Ukraine, starting from its statutory consolidation in the 1990s and up to the current period of reforms due to European integration processes, global crisis phenomena, the COVID-19 pandemic and the consequences of armed aggression against Ukraine. The author investigates the impact of socio-economic and political transformations on the functioning of the SES, in particular, its role in ensuring state regulation of the labour market, legal mechanisms for social protection of the unemployed and implementation of state policies to support internally displaced persons under martial law.

It is substantiated that in the context of the armed conflict, the State Employment Service has undergone significant organisational and legal changes aimed at maintaining economic stability, expanding digital administrative tools, introducing remote formats for the provision of administrative services, and implementing programmes for professional adaptation and retraining of persons who lost their jobs as a result of the crisis. The author analyses the main directions of modernisation of legal regulation of employment in accordance with European standards, including adaptation of regulatory mechanisms to the principles of the European Social Charter and gradual integration of Ukraine into the European labour market by expanding cooperation with the European Employment Service (EURES).

Particular attention is paid to the international legal aspects of the SES activities, which include the implementation of Ukraine's international obligations in the field of employment and social protection, harmonisation of the national social insurance system with the legal standards of the European Union, and participation in international technical assistance programmes aimed at strengthening the institutional capacity of public administration bodies in the field of employment.

Based on the results of the study, the author formulates a number of legal conclusions and proposals for improving the legal regulation of the State employment policy, optimising the mechanisms of the State labour market management and strengthening the legal guarantees of social protection of citizens. It is proved that further reform of the State Employment Service and its integration into the European legal area is a prerequisite for ensuring socio-economic stability, increasing employment and developing modern mechanisms of legal regulation of labour relations in the public law sphere.

Key words: State Employment Service, evolution of the labour market, historical stages of development, employment reform, European integration, European standards, current labour market challenges, professional adaptation, martial law and employment, digitalisation of public services.

Постановка проблеми. Україна активно прагне інтеграції до Європейського Союзу, зосереджуючи свої зусилля на прийнятті європейських цінностей та стандартів у ключових сферах політичного, економічного та соціального розвитку. Важливим компонентом цього процесу є приведення національних інституцій, зокрема державної служби зайнятості, у відповідність до стандартів і вимог, що висуваються ЄС до країн-кандидатів. Ця адаптація передбачає стратегічні зміни на всіх рівнях державного управління, зокрема в сфері зайнятості, яка відіграє важливу роль у забезпеченні соціального добробуту та економічної стабільності країни.

Державна служба зайнятості є одним із ключових інструментів реалізації соціально-економічної політики будь-якої держави, зокрема в сфері регулювання ринку праці, працевлаштування громадян та забезпечення їх соціального захисту. Історія її розвитку демонструє постійну еволюцію, зумовлену змінами в економічних та соціальних умовах. Проте, у сучасному світі, з огляду на швидкі глобалізаційні процеси, цифровізацію та перехід до нових форм зайнятості, перед державними інституціями, відповідальними за управління зайнятістю, постають нові виклики. Це зумовлює необхідність перегляду адміністративних підходів та модернізації структури служби.

Аналіз історичних етапів розвитку державної служби зайнятості та оцінка наслідків попередніх реформ є ключовими для успішного планування подальших змін. Вивчення генезису цієї інституції дозволить виявити сильні та слабкі сторони існуючих управлінських моделей, що є необхідним для адаптації до європейських стандартів. В умовах сучасних викликів, таких як війна, економічні кризи та зміни на ринку праці, ця тема набуває особливої актуальності, оскільки реформування державної служби зайнятості є одним з важливих кроків на шляху інтеграції України до ЄС.

Стан опрацювання проблематики. Діяльність Державної Служби зайнятості стала предметом досліджень багатьох видатних науковців, серед яких Ю. Маршавін, А. Колот, Т. Вітряк, Н. Савченко, А. Черкасов, Л. Фокас, М. Руженський і С. Калініна. Вони досліджували різні аспекти функціонування та діяльності Державної Служби зайнятості з урахуванням сучасних викликів та потреб ринку праці.

Проте, у рамках адміністративного права питання генезису розвитку Державної служби зайнятості досі залишається недостатньо дослідженим. Це зумовлює актуальність проведення аналізу періодизації створення та еволюції сучасної Державної служби зайнятості, а також оцінки її перспектив розвитку та адаптації до стандартів Європейського Союзу.

Метою статті є всебічний аналіз історичного розвитку сучасної Державної служби зайнятості, виявлення основних етапів її формування, а також оцінка сучасних викликів і перспектив адаптації цієї служби до європейських стандартів.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення **таких завдань**:

- дослідити історичні етапи формування та розвитку сучасної Державної служби зайнятості в Україні, визначивши ключові події та зміни в її структурі;
- проаналізувати сучасні виклики, з якими стикається Державна служба зайнятості, включаючи зміни на ринку праці, технологічні інновації та соціально-економічні фактори;
- оцінити перспективи розвитку Державної служби зайнятості в Україні в контексті інтеграції до європейських структур та адаптації до сучасних вимог ринку праці;

Виклад основного матеріалу. Для глибокого вивчення сутності сучасної державної служби зайнятості, а також аналізу її аспектів у контексті нинішнього стану та перспектив розвитку, важливо звернутися до історії її виникнення, еволюції та реформування в Україні. Враховуючи обмежену кількість наукових досліджень, присвячених формуванню та розвитку інституту державної служби зайнятості в Україні, слід зазначити, що дослідники, які розглядали це питання, не досягли єдиного бачення щодо чіткої послідовності етапів становлення цього інституту на українських теренах. Незважаючи на різноманітність точок зору, єдиним спільним моментом є те, що державна служба зайнятості не може бути розглянута в ізоляції від етапів становлення та розвитку держави. Вона відображає ключові риси та характерні ознаки всіх цих етапів, іноді навіть відображаючи їх розвиток у власних трансформаціях та адаптації.

Процес становлення та розвитку Державної служби зайнятості доцільно проілюструвати на основі періодизації, запропонованої дослідником Державного центру зайнятості М.Я. Зубом. Він виокремлює чотири основних періоди в еволюції цього інституту, які включають наступні етапи:

1. Перший етап (1990–1993 рр.): У цей період відбулося зародження служби зайнятості як основного елемента інституційного наповнення вітчизняного ринку праці.
2. Другий етап (1995–1999 рр.): На цьому етапі було сформовано інституційне облаштування Державної служби зайнятості загалом та в регіонах зокрема, а також накопичено практичний досвід виконання її основних функцій.
3. Третій етап (2000–2015 рр.): У цей період Державна служба зайнятості функціонувала на засадах розширення інформаційно-технічних можливостей, підвищення рівня кадрового забезпечення, застосування нових форм і підходів у співпраці з роботодавцями та безробітними, а також підвищення її іміджу.
4. Четвертий етап (2016–2025 рр.): На цьому етапі Державна служба зайнятості зазнає реформування в умовах євроінтеграції [10; с. 131].

На нашу думку, запропонована класифікація етапів розвитку Державної служби зайнятості є неповною та потребує уточнення і доповнення, оскільки не враховує значних подій, які відбулися в Україні з 2014 року. Важливо зосередитися на аналізі тих періодів, які безпосередньо пов'язані з державними структурами та процесами в Україні, оскільки ці етапи мали як пряме, так і опосередковане значення для формування інституту державної служби зайнятості України в її сучасному вигляді. Таким чином, ми пропонуємо виділити VI етапів становлення та розвитку Державної служби зайнятості.

I етап - період інституційної консолідації (1990-1994 рік). Перший етап розвитку Державної служби зайнятості в Україні тривав з 1990 по 1994 роки, основною метою якого стало створення самостійного інституту зайнятості. Після проголошення незалежності в Україні розпочався процес формування нормативно-правової бази, зокрема, 21 грудня 1990 року була ухвалена постанова про створення Державної служби зайнятості [5].

1 березня 1991 року ухвалили Закон УРСР «Про зайнятість населення», який визначив правові та організаційні основи зайнятості і соціальні гарантії для громадян [1]. У 1991 році були розроблені програми діяльності служби, що включали професійну орієнтацію і перепідготовку безробітних.

У 1993 році реалізували Програму зайнятості, що передбачала заходи для стабілізації ринку праці та підтримки вразливих категорій населення [6]. Проте, в період з 1991 по 1994 роки, країна стикнулася з серйозною економічною кризою, викликаною перехідними процесами, політичними та соціальними турбуленціями. Ця криза призвела до розпаду фінансової системи, зниження виробництва та загального погіршення соціальної ситуації. Ці негативні явища загрожували самій незалежності країни та виживанню української нації. На тлі позитивних змін, пов'язаних з набуттям незалежності, Україна зазнала великих труднощів і потребувала негайних заходів для подолання кризової ситуації. На фоні цього соціальна політика нашої держави не була належним пріоритетом, і можна сказати, що вона мала недоцільний підхід. Сфера зайнятості та ринок праці не отримували достатньої уваги та ресурсів для ефективного функціонування. Це створило складнощі у формуванні і розвитку державних центрів зайнятості і обмежило їх можливості виконання основних завдань належним чином.

II етап - накопичення практичного досвіду (1995-2000 роки). Основною метою цього періоду було реформування організаційної структури служби та перша спроба адаптація її діяльності до європейських стандартів. У цей час розпочалась співпраця між Україною та Європейським Союзом, що включала гармонізацію національного законодавства.

У 1997 році було ухвалено указ президента, що визначив стратегічні цілі соціальної політики до 2000 року, зокрема, поліпшення добробуту населення та забезпечення продуктивної зайнятості. На державному рівні акцентувалась увага на гарантуванні прав громадян на працю, соціальний захист та покращення соціальної інфраструктури. Регіональні цілі включали контроль за виконанням державних програм, створення рівних стартових можливостей для мешканців різних регіонів та підтримку підприємництва [8].

У червні 1998 року прийнято указ щодо інтеграції України до ЄС, що акцентувало увагу на адаптації соціальної політики до європейських стандартів. Це передбачало реформування системи зайнятості, поліпшення умов праці та інтеграцію українського ринку праці з європейським [9].

На початку 1999 року відбулась реорганізація структури Державної служби зайнятості, що включала Державний центр зайнятості, обласні центри та місцеві бюро. Основні завдання служби полягали в підтримці безробітних, забезпеченні професійного навчання та сприянні створенню нових робочих місць.

Протягом періоду з 1995 по 2000 роки, в умовах економічних викликів в Україні, відбувся набуття практичного досвіду діяльності Державної Служби Зайнятості, з урахуванням адаптації національного законодавства до європейських стандартів. Протягом цього часу було накопичено практичного досвіду щодо виконання основних функцій служби, зокрема реєстрації безробітних та надання допомоги у пошуку роботи, виплати допомоги по безробіттю та професійного навчання безробітних громадян.

III етап – модернізаційний період з урахуванням євроінтеграційних зусиль (2001-2004 роки). У цей період Державна служба зайнятості України змістила акцент з боротьби з безробіттям на створення умов для активізації зайнятості та задоволення регіональних потреб у працевлаштуванні. З метою регулювання зайнятості були впроваджені ключові інструменти, такі як Державна програма сприяння зайнятості населення [2] та Національна програма громадських робіт. Проте обмежені фінансові ресурси Державного фонду не дозволили суттєво вплинути на розширення попиту на робочу силу, оптимізацію її пропозиції та підвищення якості робочої сили.

Запровадження загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на початку 2001 року стало важливим кроком у розвитку служби зайнятості. Це забезпечило нові принципи надання допомоги безробітним, що включали створення матеріально-технічної бази, впровадження систем професійної орієнтації та навчання, а також розвиток соціального партнерства. Введення новітніх технологій дало змогу ефективніше збирати та аналізувати дані про ринок праці, що сприяло покращенню координації та планування заходів зі зайнятості.

Однією з важливих інновацій стала Єдина технологія обслуговування незайнятого населення (ЄТОНН), яку успішно запровадили всі центри зайнятості України до кінця 2002 року. Ця технологія базується на раціональному розподілі дій спеціалістів служби зайнятості та покликана

надати соціальні послуги клієнтам відповідно до законодавства, з акцентом на потреби й інтереси безробітних. Основні принципи включали пріоритет інтересів клієнтів, співпрацю з ними та фокус на пошуку роботи.

Додатковими кроками стали впровадження Єдиної технології надання соціальних послуг та Єдиної інформаційно-аналітичної системи (ЄІАС). ЄТНасП дозволила оптимізувати процедури та покращити якість послуг, в той час як ЄІАС створила єдине інформаційне середовище для обміну даними про ринок праці. Ця система, розроблена на платформі .NET, містить централізовану базу даних, що включає інформацію про вакансії, професійні навички та резюме шукачів роботи.

В Україні дані новели були впроваджені в рамках комплексної реформи системи зайнятості, що відбулася в контексті євроінтеграційних зусиль країни. Ці зміни відображають прагнення України адаптувати свої соціально-економічні системи до стандартів Європейського Союзу, забезпечуючи більш ефективне управління зайнятістю та підвищуючи конкурентоспроможність на ринку праці.

У результаті цих нововведень Державна служба зайнятості України отримала визнання на міжнародному рівні, ставши у 2003 році членом Всесвітньої Асоціації державних служб зайнятості (WAPES). Членство в цій організації дало змогу обмінюватися досвідом та найкращими практиками, покращити діяльність служби, а також сприяти міжнародному співробітництву у сфері зайнятості.

Отже, ці перетворення стали важливими етапами у модернізації системи зайнятості в Україні, підвищуючи її ефективність та міжнародний статус.

IV етап – етап боротьби з фінансово – економічною кризою та подолання її наслідків (2005-2013 роки).

У процесі реформування Державної служби зайнятості України відповідно до європейських стандартів, країна зіткнулася з кількома економічними кризами, зокрема у 2004 та 2008 роках. Ці фінансово-економічні кризи негативно вплинули на ринок праці в Україні, що призвело до скорочення попиту на робочу силу, зростання довготривалого безробіття та активізації міграційних процесів.

У зазначений період Державна служба зайнятості була змушена зосередитися на підвищенні ефективності своєї діяльності на регіональному рівні. Було розроблено та прийнято законодавство, спрямоване на подолання наслідків економічних криз, проте на практиці це законодавство не забезпечувало комплексного вирішення проблем у сфері зайнятості.

Державна служба зайнятості в Україні грала важливу роль у подоланні кризової ситуації 2008 року, забезпечуючи підтримку населенню та економіці і як результат подолання кризи у 2012 році приймається Закон № 5067-VI «Про зайнятість населення» [3], який набрав чинності з 1 січня 2013 року, та що став важливим кроком в політиці зайнятості в Україні. Цей закон став важливим кроком у політиці зайнятості в Україні, оскільки він включав заходи, спрямовані на зниження рівня безробіття та покращення ситуації на ринку праці. Основними напрямками закону стали:

- підтримка активних заходів з працевлаштування та професійної реорієнтації;
- допомога у пошуку роботи, підтримка молоді та самозайнятих осіб;
- розвиток підприємництва та стимулювання малих підприємств.

Очікувалося, що реалізація цього закону призведе до суттєвого зниження рівня безробіття.

При цьому вже наступного року, 16 січня 2013 року Президентом України було підписано указ про створення Державної служби зайнятості та затвердження її положення. Згідно з Указом № 19/2013, ДСЗ стала правонаступником попередніх органів державної служби зайнятості. Основні цілі ДСЗ були визначені як:

- Реалізація державної політики у сфері зайнятості та трудової міграції.
- Сприяння громадянам у підборі підходящої роботи.
- Надання роботодавцям послуг з добору працівників.
- Організація професійної підготовки та перепідготовки безробітних [7].

Таким чином, Державна служба зайнятості України відіграла ключову роль у подоланні наслідків економічної кризи 2008 року, забезпечуючи підтримку населенню та економіці. Завдяки вжитим заходам вдалося покращити ситуацію на ринку праці та сприяти соціальному добробуту населення.

Етап V – Перехід до європейських стандартів, виклики політичних змін та модернізації (2014-2021).

Прагнення українського суспільства до інтеграції з Європейським Союзом спричинило революційні зміни в політичній владі України у 2014 році. Цей рік також запам'ятовується підписан-

ням Угоди про Асоціацію з ЄС, яка передбачала політичну та економічну інтеграцію України з країнами ЄС. Однак, економічна криза, спровокована тимчасовою окупацією територій України Російською Федерацією, призвела до серйозного спаду економіки та скорочення виробництва, що негативно вплинуло на ринок праці та спричинило збільшення безробіття.

Кризові процеси, що почалися з 2014 року, супроводжувалися падінням економічних показників. Швидке згорання виробництва створило виклик для українського ринку праці, вимагаючи заходів для покращення ситуації. Відповідно до цього, у 2014 році розпочався 5 етап розвитку Державної служби України.

У 2014 році зросла внутрішня трудова міграція через вимушених переселенців з зони АТО. Закон України «Про внесення змін до деяких Законів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб» [4], прийнятий у березні 2015 року, був націлений на вирішення проблем зайнятості цих осіб. Державна служба зайнятості активно залучалася до розробки програм працевлаштування та професійного навчання внутрішньо переміщених осіб.

З 2016 року функціонування державної служби зайнятості пов'язане з удосконаленням українського ринку праці в умовах євроінтеграції. Основний акцент зроблено на зміні правил функціонування служби зайнятості, зокрема в рамках проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування державного управління у сфері зайнятості населення».

У 2016 році розпочато оптимізацію базових центрів зайнятості, яка включала передачу господарських функцій на регіональний рівень і зосередження на наданні сервісних функцій. Це допомогло зменшити адміністративне навантаження і поліпшити підтримку безробітних.

У 2017 році розпочато реформування державної служби зайнятості з метою модернізації та впровадження клієнтоцентрованого підходу. Введено нові сервіси, включаючи інститут кар'єрного радника, який підтримує безробітних під час пошуку роботи. Також був створений Інститут «Консультант роботодавця», що допомагає залучати роботодавців до співпраці.

У 2018 році Україна відновила членство в Всесвітній Асоціації державних служб зайнятості (WAPES). Це дало можливість обмінюватися досвідом з іншими країнами і впроваджувати сучасні практики в сфері зайнятості.

Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію підготовки фахівців за дуальною формою навчання, яка поєднує роботу і навчання на робочих місцях. Це покращує якість освіти та адаптує студентів до вимог ринку праці.

У 2019 році Державна служба зайнятості спостерігала позитивні тенденції на ринку праці, зокрема зменшення кількості працюючих у тіньовій економіці та розвиток ініціатив, спрямованих на підтримку зайнятості та професійного розвитку.

Ці зусилля підкреслюють прагнення України до адаптації до європейських стандартів у сфері зайнятості та соціального страхування.

Але, вже у кінці 2019 року Україна зіткнулася з глобальною пандемією COVID-19, що негативно вплинула на ринок праці і діяльність Державної служби зайнятості. Внаслідок карантинних обмежень спостерігався різкий ріст безробіття – у березні 2020 року кількість безробітних зросла на 89 тисяч. Закриття кордонів призвело до повернення українських трудових мігрантів, що загострило конкуренцію за робочі місця та зменшило валютні надходження.

Уряд мав реалізовувати реформи та шукати інноваційні рішення для підтримки зайнятості та бізнесу. Державна служба зайнятості адаптувалася до нових умов, запровадивши можливість дистанційного подання заяв на статус безробітного та допомогу, що спростило процес для громадян. Допомога призначалася з першого дня набуття статусу, навіть для тих, хто був звільнений під час карантину.

Ці зміни забезпечили підтримку громадян у складний час пандемії, підвищивши доступність послуг служби зайнятості та сприяючи пошуку нових можливостей на ринку праці.

VI етап – реагування на військовий конфлікт: забезпечення працевлаштування та підтримка населення в умовах війни. (2022- наш час).

У лютому 2022 року Україна зіткнулася з новим, надзвичайно важливим викликом, яким стала повномасштабна війна, спровокована Росією проти України. Ця ситуація має вельми критичний характер і поставила перед українським суспільством надзвичайно складні завдання та випробування. З початком повномасштабного вторгнення Росії на територію незалежної держави Указом президента України № 64 від 24.02.2022 року був введений воєнний стан на території усієї дер-

жави. За змістом цього документу з моменту введення такого спеціального режиму починається зміна функціонування усіх державних органів, а також можуть обмежуватися конституційні права громадян.

Основні етапи та напрямки розвитку Державної служби зайнятості у цей період пропонуємо розглядати через кілька ключових аспектів.

1. **Адаптація до нових умов праці.** З початком повномасштабного вторгнення Державна служба зайнятості (ДСЗ) швидко адаптувала свої процедури, щоб забезпечити безперервність роботи та доступність послуг для населення. Однією з основних стратегій стало впровадження дистанційних форматів, що дозволили фахівцям служби надавати допомогу безпосередньо з дому.

Серед ключових нововведень були телефонні консультації, які забезпечили оперативний зв'язок з громадянами, що потребували інформації щодо працевлаштування, реєстрації безробітних та соціальної підтримки. Це стало важливим інструментом для тих, хто не мав можливості особисто відвідати центри зайнятості.

Крім того, ДСЗ активно використовувала платформи для відеозв'язку, що дало можливість проводити інтерв'ю, профорієнтаційні консультації та тренінги у режимі реального часу. Така взаємодія з клієнтами дозволила підтримувати зв'язок незалежно від географічного розташування.

Запровадження електронних сервісів, зокрема на базі порталу «Дія», також стало важливим кроком у спрощенні доступу до послуг. Громадяни отримали можливість подавати документи на отримання статусу безробітного, отримувати допомогу по безробіттю та шукати вакансії без необхідності фізично відвідувати служби зайнятості. Це значно полегшило процедури і зробило їх більш доступними для населення.

У часи, коли багато підприємств і організацій зіштовхнулися з труднощами через бойові дії, Державна служба зайнятості вжила ряд заходів для забезпечення безперервності своїх функцій. По-перше, служба забезпечила роботу своїх територіальних органів навіть у критичних зонах. Влада докладала зусиль, щоб органи зайнятості залишалися відкритими для надання послуг, що включало організацію роботи в укриттях або в інших безпечних місцях.

Крім того, було створено резервні робочі групи, які могли оперативно виїжджати в безпечні регіони для надання консультацій і допомоги. Ці групи мали можливість пересуватися між містами та селами, підтримуючи безробітних і підприємців, які втратили роботу внаслідок війни.

ДСЗ також налагодила тісну співпрацю з місцевими органами влади, що дало змогу спільно реагувати на виклики, які постали внаслідок військових дій. Така співпраця забезпечила своєчасне реагування на потреби населення та ефективний обмін інформацією щодо ситуації на ринку праці. Завдяки цим заходам, ДСЗ змогла залишити свої служби функціонуючими в умовах війни, підтримуючи населення в складні часи.

Таким чином, адаптація Державної служби зайнятості до нових умов роботи стала важливим кроком для збереження стабільності на ринку праці в Україні під час війни. Впровадження дистанційних форматів, збереження функціонування служб у критичних умовах, а також створення резервних груп для оперативного реагування стали ключовими аспектами, які дозволили ДСЗ продовжувати свою місію з підтримки громадян. Ця гнучкість і готовність до змін дозволили ДСЗ залишатися важливим партнером для українців у цей складний час.

2. **Підтримка внутрішньо переміщених осіб.** Підтримка внутрішньо переміщених осіб стала одним із пріоритетів для Державної служби зайнятості в умовах воєнного конфлікту. Служба розробила кілька спеціалізованих програм, які зосереджені на працевлаштуванні ВПО, щоб допомогти цим людям адаптуватися до нових умов життя та знайти роботу в нових регіонах

Одним із ключових елементів підтримки стало надання профорієнтаційних послуг, що включали індивідуальні консультації, які допомагали визначити навички та компетенції ВПО, а також їх потреби на ринку праці. Це дозволяло створювати індивідуальні плани з працевлаштування та підбору вакансій, що максимально відповідали можливостям кожної людини.

Крім того, ДСЗ організувала програми навчання та стажування, які були спрямовані на підвищення кваліфікації ВПО. Це включало безкоштовні курси з нових професій, професійні тренінги та стажування в компаніях, що шукали працівників. Такі програми не тільки сприяли підвищенню конкурентоспроможності ВПО на ринку праці, але й допомагали їм інтегруватися в нові громади.

Для полегшення доступу до робочих місць, ДСЗ активно інформувала ВПО про доступні вакансії. Вона створила базу даних вакансій, спеціально адаптовану для внутрішньо переміщених осіб, де були зібрані пропозиції роботодавців, які готові приймати на роботу людей з особливими

обставинами. ДСЗ також організувала інформаційні кампанії, які висвітлювали права ВПО, можливості, що надаються службою, та процеси реєстрації на отримання соціальної підтримки.

Таким чином, завдяки цим зусиллям, ДСЗ змогла суттєво полегшити процес інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нове середовище, надаючи їм необхідні ресурси, підтримку та інформацію для успішного працевлаштування.

3. Розширення програм професійної підготовки. У відповідь на зміни в економічній ситуації та потреби ринку праці, Державна служба зайнятості ініціювала розширення програм професійної підготовки, спрямованих на забезпечення безробітних необхідними знаннями та навичками. Це включало розробку програм перепідготовки, зосереджених на професіях з високим попитом.

Особлива увага була приділена ІТ-технологіям, що включало навчання з програмування, веб-дизайну та кібербезпеки, що підвищило конкурентоспроможність учасників. Важливими напрямками стали також агропромисловість та ремонт інфраструктури, зокрема спеціальності в галузі сільського господарства та будівництва. Ці програми відповідали потребам відновлення продовольчої безпеки та інфраструктури, постраждалої від бойових дій.

Додатково ДСЗ вжила заходів для підтримки безробітних у започаткуванні власного бізнесу, надаючи індивідуальні консультації з організації бізнесу, вибору правової форми та фінансового управління. Також забезпечили доступ до інформаційних ресурсів, які висвітлюють основи підприємництва та кращі практики.

Таким чином, розширення програм професійної підготовки стало важливим кроком у адаптації ДСЗ до нових умов ринку праці, надаючи безробітним можливості для отримання нових навичок і стимулюючи їх до започаткування власного бізнесу. Ці ініціативи сприяють не лише покращенню соціально-економічного становища безробітних, але й відновленню економіки країни в умовах постійних викликів.

4. Зміна акценту на підтримку ключових секторів. У відповідь на виклики, спричинені військовими діями та економічними кризами, Державна служба зайнятості змінила акцент своєї діяльності, зосередившись на підтримці ключових секторів економіки. Це стало важливим кроком у забезпеченні стабільності ринку праці та відновлення національної економіки.

ДСЗ визначила кілька галузей, які є критично важливими для відновлення економіки: агро-сектор, енергетика, логістика та відновлення інфраструктури. Ці сектори були обрані через їхню значущість у забезпеченні продовольчої безпеки, енергетичної незалежності та ефективності транспортних систем.

Агросектор, зокрема, залишався основним джерелом продовольства та доходів для багатьох регіонів, тому ДСЗ активно співпрацювала з агрокомпаніями для забезпечення кадрових потреб. У рамках цієї співпраці були розроблені програми професійного навчання та підготовки кадрів, спрямовані на заповнення дефіциту кваліфікованих працівників.

В енергетичному секторі ДСЗ працювала над підготовкою фахівців у сферах відновлювальної енергетики та енергозбереження, що стають дедалі актуальнішими в умовах глобальних змін клімату та енергетичних криз.

Для забезпечення стабільності зайнятості в цих критично важливих галузях ДСЗ впровадила програми фінансової підтримки роботодавців. Ці програми надавали стимул для збереження існуючих робочих місць і створення нових вакансій, що в свою чергу сприяло зменшенню рівня безробіття.

Фінансова підтримка включала компенсації частини заробітної плати працівників, які були переведені на неповний робочий день, а також дотації для підприємств, що надавали нові робочі місця у сферах з високим попитом. Завдяки цим заходам роботодавці отримали можливість зберегти кадри, адаптуватися до нових умов ринку та швидше реагувати на потреби, що виникали внаслідок війни.

Таким чином, зміна акценту ДСЗ на підтримку ключових секторів економіки стала важливим кроком у забезпеченні стабільності ринку праці, сприяючи відновленню національної економіки та соціальному захисту населення в умовах кризи.

5. Співпраця з міжнародними організаціями. У контексті змін, спричинених військовими діями та економічними викликами, Державна служба зайнятості активізувала свою співпрацю з міжнародними організаціями. Це стало важливим аспектом у забезпеченні стійкості ринку праці та розвитку нових програм зайнятості в Україні.

ДСЗ зосередилася на співпраці з такими міжнародними організаціями, як Міжнародна організація праці (МОП), Програма розвитку ООН (ПРООН) та інші інституції, щоб отримати необхідне фінансування та ресурси для реалізації своїх програм. Ця співпраця дозволила отримати доступ до міжнародних фондів, які можуть бути використані для підтримки безробітних, підвищення кваліфікації кадрів та розвитку нових ініціатив у сфері зайнятості.

Зокрема, завдяки таким програмам ДСЗ змогла реалізувати проекти, спрямовані на впровадження нових технологій у процеси працевлаштування, організацію навчання для безробітних та створення умов для розвитку підприємництва. Спільні програми з міжнародними партнерами також передбачали фінансування тренінгів для фахівців ДСЗ, що підвищувало їхню компетенцію та ефективність у наданні послуг.

У рамках міжнародної співпраці ДСЗ активно обмінювалася досвідом та практиками з іншими країнами, що дозволило інтегрувати нові рішення для підтримки ринку праці. Такий обмін інформацією та досвідом виявився особливо важливим, оскільки різні країни стикалися з подібними викликами в умовах кризових ситуацій.

Наприклад, через участь у міжнародних форумах та конференціях ДСЗ отримала можливість вивчити інноваційні підходи до професійної підготовки, соціального захисту населення та забезпечення зайнятості. Такі практики, як створення мобільних бригад для надання консультацій безробітним, впровадження електронних платформ для дистанційного обслуговування, а також програми перепідготовки у партнерстві з бізнесом, стали основою для розробки нових проектів у ДСЗ.

Таким чином, співпраця з міжнародними організаціями стала важливим фактором для посилення спроможності ДСЗ адаптуватися до нових умов, підвищити якість послуг та підтримати населення в умовах кризової ситуації.

6. Впровадження цифрових рішень. В умовах сучасних викликів, зокрема у зв'язку з повномасштабним вторгненням, Державна служба зайнятості активно впроваджувала цифрові рішення, спрямовані на покращення доступності та якості своїх послуг. Ці заходи мали на меті не лише адаптацію до нових реалій, але й підвищення ефективності функціонування служби.

Одним з ключових напрямів стало розширення електронних сервісів, які значно спростили процеси реєстрації безробітних, отримання консультацій та подачі заявок на вакансії. ДСЗ продовжувала розвивати власні електронні платформи, зокрема інтегруючи їх з порталом «Дія». Ця платформа стала важливим інструментом, що надає можливість громадянам подавати заявки на статус безробітного, отримувати допомогу по безробіттю та шукати вакансії онлайн.

Завдяки електронним сервісам, процеси, які раніше вимагали особистої присутності, стали доступними дистанційно. Це дозволило значно знизити навантаження на територіальні органи ДСЗ, а також зменшити ризики, пов'язані з пандемією та військовими діями. Безробітні могли оперативно отримувати всю необхідну інформацію, а також реалізовувати свої права без необхідності фізично відвідувати установи, що підвищувало загальну доступність та зручність сервісів.

У рамках впровадження цифрових рішень, ДСЗ також реалізувала системи збору та аналізу даних, що стали основою для моніторингу ринку праці та прогнозування потреб у робочій силі. Використання аналітичних інструментів дозволило службі оперативно реагувати на зміни в економічній ситуації та адаптувати свої програми відповідно до вимог ринку.

Зокрема, аналіз даних про вакансії, попит на певні професії та регіональні особливості ринку праці дав змогу ДСЗ формувати більш точні прогнози щодо розвитку ситуації на ринку. Це сприяло виявленню затребуваних професій, що, в свою чергу, допомогло у розробці програм перепідготовки та підвищення кваліфікації для безробітних.

Таким чином, впровадження цифрових рішень у діяльність ДСЗ не лише сприяло підвищенню ефективності її роботи, але й забезпечило більш якісну підтримку громадян у складний період, що підтверджує важливість адаптації до сучасних технологій у сфері зайнятості.

Оцінюючи процеси реорганізації та реформування в контексті прагнення інтеграції до ЄС, Державна служба зайнятості демонструє динамічну здатність до адаптації в умовах постійно змінюваних викликів. Ця здатність до швидкої адаптації є ключовою характеристикою для сучасної системи зайнятості, оскільки вона дозволяє своєчасно реагувати на зміни на ринку праці, зокрема, на виклики, пов'язані з економічною нестабільністю, військовими конфліктами та глобалізаційними процесами.

Державна служба зайнятості України має значний потенціал для подальшої модернізації та розвитку в контексті інтеграції з Європейським Союзом. Одним з ключових напрямків удоско-

налення є поглиблення інтеграції в міжнародні програми та ініціативи. Особливо важливою стає співпраця з європейськими інституціями, такими як Європейська служба зайнятості (EURES), що відкриває широкі можливості для обміну досвідом, застосування передових практик та технологій у сфері зайнятості. Інтеграція в подібні міжнародні структури не лише надасть Україні доступ до консультаційної та фінансової підтримки для імплементації кращих практик, але й сприятиме підвищенню мобільності робочої сили та забезпеченню доступу українських громадян до ринку праці країн ЄС [11].

В умовах збройного конфлікту та масової міграції українських громадян до інших держав, питання інтеграції до європейського ринку праці набуває критичної важливості. Мільйони вимушених переселенців, що шукали притулку за кордоном, потребують підтримки у доступі до легального працевлаштування, перекваліфікації та адаптації до нових умов. Залучення України до європейських програм сприятиме зниженню рівня безробіття серед українських громадян за кордоном, поліпшенню їх соціальної інтеграції, а також створенню умов для повернення кваліфікованої робочої сили після стабілізації ситуації в країні.

Крім того, інтеграція в європейські механізми сприятиме розвитку нормативної бази в Україні, що забезпечить поступову гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами у сфері зайнятості, зокрема, щодо захисту прав працівників, умов праці та підтримки найбільш уразливих груп населення на ринку праці.

Висновки. Здійснений аналіз етапів розвитку Державної служби зайнятості України (ДСЗ) свідчить про значний прогрес у забезпеченні ефективної зайнятості населення та зниженні рівня безробіття, що є важливою складовою соціальної стабільності та розвитку економіки держави. Державна служба зайнятості пройшла кілька етапів реформ, кожен з яких мав важливе значення для адаптації до змінюваних внутрішніх та зовнішніх умов.

На першому етапі становлення служби зайнятості було закладено нормативно-правові основи її функціонування, що включало прийняття законодавства, яке забезпечило правову базу для організації та здійснення заходів із зайнятості населення та соціального захисту безробітних. Це дозволило ефективно реагувати на базові потреби ринку праці, що створювало умови для подальших реформ.

Другий етап розвитку ДСЗ був відзначений активними реформами, спрямованими на інтеграцію європейських стандартів у функціонування служби, що дозволило накопичити важливий практичний досвід. Впровадження нових технологій та удосконалення сервісів сприяло покращенню якості послуг, наданих безробітним, а також відкриттю нових можливостей для адаптації служби до сучасних викликів.

Третій етап (2001-2004 роки) ознаменувався введенням нових форм соціального страхування та впровадженням інноваційних технологій, що дозволило значно підвищити рівень обслуговування незайнятого населення, а також реалізувати євроінтеграційні зусилля держави, що отримали міжнародне визнання. Важливими досягненнями цього періоду стали розвиток сучасних моделей працевлаштування та підвищення рівня координації з міжнародними організаціями.

Четвертий етап, зокрема під впливом глобальних фінансово-економічних криз, засвідчив необхідність спрямування зусиль на підтримку безробітних, перепідготовку кадрів та стимулювання підприємницької активності. Цей період став основою для нової політики зайнятості, орієнтованої на відновлення економіки та забезпечення соціальної стабільності.

Період з 2014 по 2021 рік відзначався активною інтеграцією України до Європейського Союзу, що вимагало модернізації ДСЗ. Одним з найбільш важливих напрямів стало розширення програм з працевлаштування внутрішньо переміщених осіб. Цей етап характеризувався адаптацією служби до вимог європейського ринку праці, а також створенням нових механізмів для забезпечення прав громадян у контексті міграції та соціальної інтеграції.

Особливо важливим був період, що почався з військового конфлікту в 2022 році, коли Державна служба зайнятості проявила високу здатність до швидкої адаптації, впроваджуючи дистанційні сервіси, спеціалізовані програми для інтеграції внутрішньо переміщених осіб, а також активно співпрацюючи з міжнародними організаціями. Ці ініціативи допомогли забезпечити сталий доступ до інформаційних ресурсів та підвищити ефективність наданих послуг.

Загалом, процеси реорганізації Державної служби зайнятості України в контексті європейської інтеграції засвідчують її здатність оперативно реагувати на соціальні та економічні виклики, включаючи збройні конфлікти, та ефективно виконувати завдання, пов'язані з працевлаштуванням.

туванням і соціальною адаптацією громадян. У перспективі, поглиблення співпраці з європейськими інституціями, зокрема з платформами, як-от EURES, сприятиме покращенню мобільності українських громадян на ринку праці ЄС, обміну досвідом та імплементації найкращих практик.

Урахування необхідності соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб, а також гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, підкреслює важливість продовження реформ у сфері зайнятості. Враховуючи постійні зміни на ринку праці, Державна служба зайнятості України повинна продовжувати адаптувати свої механізми до вимог часу, забезпечуючи правову та соціальну підтримку найбільш уразливих груп населення. Це буде ключовим елементом для підвищення ефективності національної політики зайнятості та її інтеграції у глобальні ринкові процеси, сприяючи стабільності та розвитку трудових відносин в умовах європейської інтеграції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про зайнятість населення: Закон України від 01.03.1991 № 803-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/803-12#Text>.
2. Про затвердження програми зайнятості населення на 2001-2004 роки: Закон України; Програма від 07.03.2002 № 3076-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3076-14#Text>.
3. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>.
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 05.03.2015 № 245-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/245-19#Text>.
5. Про створення державної служби зайнятості в Українській РСР: Постанова Рада Міністрів Української РСР від 21.12.1990 № 381. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-90-%D0%BF#Text>.
6. Про державну програму зайнятості населення: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.1993 № 172. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/172-93-%D0%BF#Text>.
7. Про створення державної служби зайнятості в Українській РСР: Постанова Ради Міністрів Української РСР від 21.12.1990 № 381. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-90-%D0%BF#Text>.
8. Про основні напрями соціальної політики на 1997–2000 роки: Указ Президента України від 18.10.1997 № 166/97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1166/97#Text>.
9. Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) і вдосконалення механізму співробітництва з Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом): Указ Президента України від 24.02.1998 № 148/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148/98#Text>.
10. Зуб М.Я., Шуліка Д.А. Етапи становлення Державної Служби Зайнятості як основного елементу інституційного наповнення інфраструктури ринку праці // *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* – 2017. № 6(3). С. 126–133. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/pdfbase/2017/2017_6_3/jrn/pdf/27.pdf.
11. EURES (EUROpean Employment Services). URL: https://eures.europa.eu/index_en.